

K R O N I K A N A U K O W A

„Różnice regionalne w zdobnictwie i formach kafli od średniowiecza po czasy nowożytnie”, konferencja naukowa w Supraślu, 26–27 kwietnia 2007 r.

W podlaskim Supraślu odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona w całości tematyce kaflarskiej. Jej głównym celem miało być wskazanie i omówienie zróżnicowania form i ornamentyki kafli ze zwróceniem uwagi na ich różnice regionalne. Dlatego też zakres terytorialny przyjęty dla niniejszych rozważań był szeroki, miał dotyczyć znalezisk z ziem dzisiejszej Polski oraz państw sąsiednich — obecnej Litwy, Ukrainy i Białorusi. Chronologię określono od średniowiecza po nowożytność; faktycznie jednak przedmiotem analiz stały się głównie kafle datowane od XV aż do XX wieku. Takie ukierunkowanie problematyki badawczej i ustalenie jej cezur stworzyło możliwość wielorakiego ujęcia tematu przewodniego.

Omawiana konferencja stała się niejako zwieńczeniem Warsztatów Kaflarskich, które odbywają się od roku 1994; dotychczas było ich jedenaście. Grupują archeologów, historyków sztuki i muzealników, a ich celem jest przede wszystkim: prezentacja zbiorów kafli, najnowszych znalezisk archeologicznych, zakupów muzealnych, konsultacje i wymiana doświadczeń badawczych. Niektóre poświęcone były omówieniu wybranych zagadnień, takich jak terminologia, sposoby dokumentacji kafli, rekonstrukcji pieców oraz zdobnictwo. Warsztaty zainicjowane zostały podczas sesji naukowej towarzyszącej otwarciu wystawy kafli w Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie. Początkowo spotkania te organizowali mgr Czesław Strzyżewski (z tejże instytucji) oraz mgr Tadeusz Łaskiewicz (reprezentujący Poznański Oddział Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich), a odbywały się w Gnieźnie i w Poznaniu. Od 1997 r. Warsztaty mają miejsce w Warszawie, z inicjatywy dr Marii Dąbrowskiej, w ramach działalności Komisji Archeologii Średniowiecza i Nowożytności Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN.

Konferencja w Supraślu zorganizowana została dzięki współpracy i zaangażowaniu pracowników kilku instytucji polskich i zagranicznych — przede wszystkim Muzeum Podlaskiego w Białymstoku (mgr Halina Karwowska), Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (dr Maria Dąbrowska) oraz Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego (mgr Aleksander Andrzejewski), a także Grodzieńskiego Państwowego Muzeum Historyczno-Archeologicznego i Grodzieńskiego Państwowego Uniwersytetu im. Janki Kupały. Projekt, w ramach którego zorganizowano konferencję, współfinansowany był z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina INTERREG IIIA/TACIS CBS oraz z budżetu państwa.

Oficjalnego otwarcia konferencji dokonał mgr Andrzej Lechowski, dyrektor Muzeum Podlaskiego w Białymstoku oraz prof. dr hab. Jerzy Kruppé, przewodniczący Komisji Archeologii Średniowiecza i Nowożytności Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN. W założeniu tematyka obrad miała być podzielona na dwie części. W pierwszej, zasadniczej, prócz ogólnego wprowadzenia zakładano prezentację najistotniejszych różnic w ornamentyce i formach kafli między poszczególnymi regionami obecnych ziem polskich — od Wielkopolski i Kujaw przez Pomorze (Gdańskie i Zachodnie), Śląsk, po Małopolskę, w różnych okresach — od gotyku, przez renesans, do baroku. W drugiej części konferencji zebrano referaty informujące o zbiorach kafli pozyskanych metodą wykopaliskową z terenu Litwy (Kowno) i Białorusi (Witebsk, Nieśwież, Grodno i okolice) oraz wchodzących w skład kolekcji polskich muzeów

(w Białymstoku, Krakowie, Lublinie i Przemyśle). Pomieszczono tu także wystąpienia: na temat pieców z XIX i początku XX w. zadokumentowanych na Warmii, Mazurach i Pomorzu, o garn-carzach i zdunach działających na Podlasiu od XVI do XVIII stulecia, oraz o ich znakach ce-chowych od średniowiecza do współczesności. Łącznie w czasie dwudniowych obrad przed-stawiono 22 referaty. Chociaż nie wszyscy referenci przygotowali zamówione teksty, starano się zachować układ chronologiczny wystąpień.

Wstępem do prezentowanej problematyki był tekst nieobecnego prof. dr hab. Leszka Kajzera („O różnicach regionalnych i mentalnych, czyli o badaniach zabytków kaflarstwa”), odczytany przez mgr Aleksandra Andrzejewskiego. Autor naszkicował dzieje badań nad kaflami, wskazu-jąc najistotniejsze dla poznania tej dziedziny dawnej wytwórczości, dotychczasowe polskie opracowania¹, odkrycia i wystawy. Zwrócił uwagę, iż zainteresowanie tą kategorią zabytków istnieje od końca XIX stulecia, głównie jednak nasiliło się w drugiej połowie XX wieku. Od tego czasu zasoby materiałów źródłowych, a także wiadomości na ten temat powiększają się sukcesywnie dzięki współpracy archeologów, historyków, historyków sztuki, wspomaganych wynikami badań i metod innych nauk, m.in. technicznych i przyrodniczych. Spośród ekspozy-cji muzealnych poświęconych kaflom za jedną z najważniejszych uznał prezentowaną w Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie. Autor zasygnalizował także zagadnienia niezbędne do podjęcia w przyszłych studiach, przede wszystkim na recepcję wzorów graficznych w ka-flarstwie. W tym zakresie podkreślił konieczność bliskiej współpracy między archeologami a historykami sztuki. Za niezbędne dalsze działania uznał także należyty obieg informacji o nowych odkryciach i zbiorach, propagowanie spotkań w ramach Warsztatów Kaflarskich i poczynionych w ich trakcie ustaleń, przygotowanie katalogu przedstawięń na kaflach oraz konieczną weryfikację datowania niektórych znalezisk.

Kafle z Wielkopolski, znalezione w Jankowie Dolnym (na stanowisku 21 — na terenie siedziby rycerskiej Porajów, w gruzowisku pieca na glinianej podłodze spalonego, piętnasto-wiecznego budynku) i w Gnieźnie (na stanowisku 22 — w strefie brzegowej dawnego Jeziora Świętego, u podnóża Wzgórza Św. Lecha), były przedmiotem prezentacji mgr Tomasza Janiaka („Kafle gotyckie z Wielkopolski”). Na ich podstawie Autor zrekonstruował bryły pieców póź-nośredniowiecznych, proponując trzy możliwe rozwiązania konstrukcyjne. Przeanalizował różnice między nimi począwszy od ich kształtów, szczegółów wystroju, w tym wielkości i wy-glądu kaflki, do sposobu ich zdobienia — zestawu motywów ornamentacyjnych i barw. Omawiając przedstawienia ikonograficzne na kaflach wielkopolskich wskazywał na ich odmienności, jak choćby ograniczenie wyobrażeń religijnych, w stosunku do zbiorów z innych ziem Polski, głównie ze Śląska, ale także z Czech.

Specyfikę zbioru kaflki późnośredniowiecznych i nowożytnych pozyskanych w wyniku prac archeologicznych na terenie zamku i miasta w Międzyrzeczu omówił mgr Tadeusz Łaskiewicz („Kafle z Międzyrzecza — miasto i zamek na pograniczu polsko-niemieckim”). Położenie na pograniczu determinowało rozwój tego ośrodka i istniejące wpływy kulturowe, możliwe do zaobserwowania także w omawianej gałęzi wytwórczości. Odrębność znalezisk międzyrzeczkich dotyczy m.in. kaflki miskowych, istnienia form narożnych wykorzystywanych do budowy pieców kwadratowych bądź prostokątnych oraz egzemplarzy dużych rozmiarów, umożliwiających

¹ Publikacje stanowiące ważne źródło wiedzy o kaflach, wymienione pzez L. Kajzera, to m.in.: M. Dąbrowska, *Kafle i piece kaflowe w Polsce do końca XVIII w.*, Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej, t. LVIII, Wrocław 1987; K. Dymek, *Średniowieczne i renesansowe kafle śląskie*, Wrocław 1995; T. Janiak, *Kafle gotyckie w zbiorach Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie*, Gniezno 2003; M. Żemigala, *Ogrzewanie piecowe na zamku w Bolesławcu nad Prosną w XIV–XVII w.*, Acta Archaeologica Lodziensia, nr 33, Wrocław 1987; katalog wystawy zorganizowanej w Gnieźnie — *Kafle gotyckie i renesansowe na ziemiach polskich*, Gniezno 1993, oraz materiały z konferencji w Rzeszowie — *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych*, red. A. Gruszczyńska, A. Targońska, Rzeszów 1994.

konstruowanie pieców kopułkowych. Umiejętność i tradycję stawiania tych ostatnich, wyjątkowych w skali naszego kraju, badacz wywodzi z obszaru Niemiec. Dla większości wyobrażeń na nowożytnych kafkach płytowych wskazuje analogie na południowym wschodzie (na obszarze czesko-niemieckim), ale również w innych miejscowościach na ziemiach polskich, np. w Poznaniu i Gdańsku.

Kafki, głównie renesansowe, wydobyte podczas badań wykopaliskowych na wzgórzu klasztorowym w Strzelnie i piece osiemnastowieczne, zachowane do dziś w funkcjonujących tam zabudowaniach, opisane zostały przez dr hab. Krystynę Sulkowską-Tuszyńską („Kafki i piece w klasztorze norbertanek w Strzelnie — XV–XVIII wiek”). Referentka określiła miejsce ich pozyskania (w pierwszym przypadku) albo obecną lokalizację (w drugim) oraz scharakteryzowała występujące na nich motywy zdobnicze.

Znaleziska kafki płytowych z dwóch miast zachodniopomorskich — Stargardu Szczecińskiego i Szczecina, były podstawą rozważań dr Marcina Majewskiego („Alegoria — religia — władza. Renesansowe kafki stargardzkie i ich wzory”) i mgr Romana Kamińskiego („Grafika renesansowa jako źródło przedstawień o tematyce religijnej w twórczości Hansa Bernmana”). Obaj prelegenci skoncentrowali się przede wszystkim na tematyce przedstawień ikonograficznych na analizowanych kafkach (były to różnorodne sceny, m.in. religijne, personifikacje zmysłów, portrety elektorów saskich, postaci historyczne i symboliczne) oraz ich kompozycji (rozmyśleniu, ustawieniu, elementach tła). Podjęli także próbę ustalenia pierwowzorów tych motywów, odnajdując je w ówczesnej grafice i malarstwie zachodnio- i północnoeuropejskim, w tym w twórczości Hansa Brosamera, Kranachów, Baltasara Jennickena, Albrechta Dürera. M. Majewski odtworzył także szlaki, którymi mogły one dotrzeć na Pomorze Zachodnie.

W referacie dr Marii Dąbrowskiej („Kafki i piece w XVII w.”) uwzględniono natomiast zbiory kafki oraz zrekonstruowane, zestawione z nich piece, pochodzące z różnych części siedemnastowiecznej Polski. Autorka zaprezentowała zarówno zabytki znane, jak i dotychczas niepublikowane, wydobyte podczas badań archeologicznych prowadzonych na zamkach — na Wawelu w Krakowie, na Zamku Królewskim w Warszawie, w Tykocinie i w Pucku, w pałacu biskupim w Kielcach i we dworach — w Modliszewicach, Głębowicach, Krajkowie i w Nowym Mieście. Badaczka wyodrębniła elementy wspólne oraz specyficzne dla każdego z urzędzeń. Na tej podstawie określiła cechy wyróżniające kafki i piece z tego czasu, dotyczące stosowanych rozwiązań konstrukcyjnych, a także wzorów i kolorystyki dekoracji (powszechny motyw maureski, tzw. okuciowy, oraz motywy o charakterze symbolicznym; kafki przeważnie szklione na zielono, niebiesko i biało).

Z kolei zagadnienia związane z piecami określanymi mianem „gdańskich” lub „z kafki gdańskich” podjęła dr Barbara Pospieszna („Kafki i piece gdańskie — XVIII w.”). Autorka zwróciła uwagę na niejednoznaczność terminologii stosowanej w odniesieniu do tej grupy zabytków oraz na trudności w ustaleniu ich proveniencji. Były to piece budowane z kafki wyrabianych powszechnie w gdańskich garniarniach w XVIII stuleciu, wyróżniające się barwną dekoracją malarską. Najczęściej znajdowały odbiorców w samym Gdańsku oraz w innych ośrodkach w Prusach Wschodnich. Tylko nieliczne można jednak przypisać konkretnym wytwórców, w większości nie były bowiem sygnowane. Podobne do gdańskich były także ówczesne piece hamburskie, lüneburskie oraz lubeckie. Badaczka omówiła zróżnicowanie omawianych pieców uwzględniając ich rozwiązania konstrukcyjne i elementy zdobnicze, prezentując stworzoną na tej podstawie typologię. Kafki, z uwagi na cechy technologiczne, zaliczyła do fajansowych, styl ich ornamentyki określając jako rokokowy.

Uzupełnieniem tego referatu był komunikat przygotowany przez mgr Beatę Bielec-Maciejewską („Zbiór kafki z zamku w Dubnie z XVIII w.”). Autorka omówiła kafki pozyskane na zamku w Dubnie, obecnie zaś przechowywane w Muzeum Okręgowym w Toruniu. Miejsce ich produkcji oraz datowanie nie są jasne; zapewne powstały w drugiej połowie XVIII stulecia,

zaś zestawione z nich piece stały przypuszczalnie w zamku należącym wówczas do rodziny Lubomirskich. Kafle, jednolite pod względem technologicznym, są zróżnicowane z uwagi na pokrywającą ich powierzchnię dekoracją malarską i jej kolorystykę. Na tej podstawie badaczka wydzieliła cztery grupy wyrobów, każdą z nich szczegółowo scharakteryzowała i bogato zobrazowała.

We wnętrzach na terenie Warmii, Mazur i Pomorza znajdują się nadal piece powstałe w XIX i na początku XX w., zadokumentowane i zaprezentowane przez mgr Weronikę Wojnowską i mgr Jagodę Semków („Kafle i piece z XIX i początku XX wieku z terenu Warmii, Mazur i Pomorza”). Różnorodność a zarazem pewne cechy wspólne tych urządzeń, dotyczące sposobów zdobienia i zasad konstrukcyjnych, stanowiły podstawę do wyodrębnienia wśród nich pięciu typów; każdy z nich został precyzyjnie opisany i zilustrowany. Autorki zajęły się także kwestią pochodzenia kafli użytych do postawienia zinentaryzowanych pieców. Analizując m.in. stemple fabryczne ustaliły, że większość z nich wykonano w wytwórniach niemieckich, choćby w brandenburskim Velten zwanym „miastem pieców”.

Teren Polski południowo-wschodniej i tamtejsze znaleziska kafli prezentowała trójka badaczy. Mgr Rafał Niedźwiadek („Kafle lubelskie od początku XVI do połowy XVII w.”) omówił interesujące, niedawne odkrycie części nowożytnego warsztatu garncarskiego na terenie Lublina. Pozyskano stamtąd, prócz ułamków rozmaitych naczyń, także liczne destrukty kafli. Były to zarówno kafle gotyckie, jak i renesansowe, m.in. analogiczne do tzw. kafli wawelskich. Autor wydzielił kilka faz chronologicznych funkcjonowania warsztatu począwszy od drugiej ćwierci XVI do połowy XVII stulecia, i scharakteryzował ówczesną jego produkcję. Opisywane znaleziska przedstawił na tle innych, wydobytych w różnych częściach miasta, np. w katedrze lubelskiej, w klasztorze św. Ducha. Badacz podkreślał przy tym cechy wspólne bądź różniące poszczególne zespoły.

Z kolei dr Marta Trojanowska („Najnowsze odkrycia z zakresu kaflarstwa na Placu Berka Joselewicza w Przemysłu”) i mgr Dorota Zahel („Kafle średniowieczne i nowożytne w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej”) omawiały zabytki pozyskane z terenu Przemysła i okolicy, w tym na zamkach w Krasiczynie i w Dubiecku. Autorki podkreśliły podobieństwo analizowanych kafli, zwłaszcza w zakresie dekoracji, do wyrobów znanych z innych miejscowości w historycznej Ziemi Przemyskiej i Sanockiej, np. z Będziemyśla, Biecza, Rzeszowa. Chodzi o popularne, stylizowane motywy roślinne — w formie rozet, figuralne — choćby króla pod arkadą, rycerzy, halabardników, oraz herbowe, w tym zapewne przedstawienie niedźwiedzia, nawiązujące według M. Trojanowskiej do herbu miasta Przemysła. Za specyfikę lokalnej wytwórczości garncarskiej uznawane są, odnotowane także i w tych zbiorach, tzw. kafle kopulaste.

Kafle znalezione na Podlasiu i zgromadzone w muzeum białostockim były przedmiotem opracowania mgr Haliny Karwowskiej i mgr Urszuli Stankiewicz („Kafle z XV–XX wieku w zbiorach Muzeum Podlaskiego w Białymstoku”). Zbiór ten jest nie tylko liczny (kilkaset kafli całych i kilkanaście tysięcy fragmentów), ale też zróżnicowany, stanowią go bowiem wyroby o różnej chronologii (najstarsze to kafle piętnastowieczne, najmłodsze — współczesne), należące do różnych typów (garnkowe i miskowe, albo płytowe) i rozmaicie wykonane. Większość pozyskano w wyniku prac archeologicznych w Białymstoku, Bielsku Podlaskim, Brańsku, Gródku, Supraślu, Surażu, Tykocinie. Oprócz zabytków zbliżonych do znanych z innych ziem polskich, znalazły się tu także znaleziska oryginalne, np. późnośredniowieczne kafle garnkowe z ażurową przesłoną lub kafle płytowe z herbami opatów supraskich.

Kafle określane mianem huculskich albo pokuckich, znajdujące się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie, zaprezentowała mgr Bożena Kostuch („Kafle huculskie na przykładzie zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie”). Autorka zaakcentowała rolę pieców we wnętrzach huculskich, określiła ich konstrukcję, pochodzenie i ornamentykę. Barwne, malo-

wane wzory roślin, zwierząt, motywy sakralne i rodzajowe nawiązujące do lokalnych tradycji, stosowane były także na naczyniach ceramicznych i haftach wyrabianych na Pokuciu. B. Kostuch zaprezentowała pokrótce dzieje huculskiej wytwórczości kaflarskiej od XVIII w. oraz sylwetki i wyroby najbardziej znanych rzemieślników. Jednym z nich był Aleksander Bachliński z Kosowa, u którego piec zakupił cesarz Franciszek; od tego czasu sława garncarza oraz popularność tych kafla znacznie wzrosły.

Wskazaniu cech świadczących o podobieństwie bądź odrębności kafla odkrytych na Litwie w stosunku do wyrobów polskich poświęcony był referat przygotowany wspólnie przez trzech badaczy: mgr Aleksandra Vaškelisa, mgr Algirdasa Žalnieriusa i mgr Dainiusa Balčiūnasa („Kafle półcylindryczne z terenu zamku i miasta Kowna”). Autorzy skoncentrowali się na znaleziskach z terenu miasta i zamku w Kownie, datowanych w większości na wiek XVI, na ich wyglądzie i różnorodności wątków zdobniczych.

Podobne kwestie, dotyczące głównie kafla nowożytnych pochodzących z dwóch ośrodków na dzisiejszej Białorusi — Witebska i Grodna, poruszane były przez dr Tatianę Bubenko („Typologia i datowanie kafla z Witebska”), dr Aleksandra Dobryjana („Historia badań kafla z rejonu grodzieńskiego”) oraz dr Siergieja Piwowarczyka, dr Hienadzia Siemianczuka i mgr Julię Jurkawiec („Kafle z Grodna z badań w latach 2004–2006”). Autorzy przedstawili chronologię każdego ze zbiorów, miejsca ich pozyskania oraz zestawienia typologiczne, uwzględniające przede wszystkim przekształcenia motywów dekoracyjnych kafla.

W zbiorach Muzeum Grodzieńskiego znajduje się także kafel będący przedmiotem opracowania mgr Joanny Tomalskiej („Motywy sakralne w zdobnictwie kafla podlaskich XIX w.”). Przedstawia on Matkę Boską Różanostocką, której kult rozpowszechnił się w XIX stuleciu na północno-wschodnich ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Badaczka zajęła się tym zabytkiem z punktu widzenia historyka sztuki. Ustaliła pierwowzór owego wizerunku, wyjaśniła dzieje obrazu Matki Boskiej z Różanego Stoku, przybliżyła jego fundatorów, genezę i rozwój owego kultu, a także rozumienie pojęcia „cudownego wizerunku”.

Informację o cechach garncarzy i zdunów istniejących na Podlasiu w okresie nowożytnym, zawarte w źródłach pisanych, zebrał i przedstawił prof. dr hab. Józef Maroszek („Cechy garncarskie na Podlasiu w XVI–XVIII w.”). Badacz przytoczył m.in. najstarszą wzmiankę historyczną na temat kafla w domach Żydów tykocińskich z 1570 r. Podał daty powstania oraz liczebność cechów zarejestrowanych w różnych miejscowościach, m.in. w Drohiczynie, Knyszynie, Międzyrzeczu, Orli, Siemiatyczach, Węgrowie. W 1580 r. najwięcej zdunów (10) było w Brańsku, największą zaś liczbę warsztatów garncarskich (24) odnotowano w powiecie bielskim. Rzemieślnicy tej grupy stanowili około 5% ogółu ludności rzemieślniczej na Podlasiu. Rozwój tych rzemiosł warunkowały pokłady odpowiedniego surowca, a o jego eksploatacji na danym terenie świadczyć mogą „place do brania gliny” notowane w źródłach. Autor podkreślił także znaczenie Tykocina i Knyszyna w drugiej połowie XVI w. i ich oddziaływanie na okolicę w zakresie przekazywania wzorców kulturowych, także w tej dziedzinie dawnej wytwórczości.

Rodzaje znaków należących do cechów garncarzy i zdunów na ziemiach polskich od końca XVI do XX wieku oraz tematykę ich przedstawień analizowała w swoim wystąpieniu dr Elżbieta Bimler-Mackiewicz („O znakach cechowych garncarzy i zdunów od średniowiecza do XX wieku”). Spośród zachowanych bądź znanych jedynie z archiwaliów przedmiotów związanych z działalnością owych korporacji, badaczka zebrała pieczęcie, sztandary, obesłania (w formie plaketek) i naczynia. Wymieniła kilka grup widniejących na nich wyobrażeń: związane z pracą — prezentujące narzędzia garncarskie (koło), wyroby (najczęściej dzbany) lub wybrane etapy procesu produkcyjnego (toczenie naczyń, malowanie kafla), a także postacie patronów obu rzemiosł — Adama i Ewy, głównie przy drzewie dobra i zła, albo scena stworzenia Adama z gliny przez Boga, ponadto wizerunki innych świętych, sceny ze Starego i Nowego Testamentu.

Podczas dyskusji badacze podkreślili konieczność opracowania nowej bibliografii kaflarstwa w Polsce (propozycja dr Barbary Pospiesznej w nawiązaniu do referatu prof. Leszka Kajzera, poparta przez dr Marię Dąbrowską). Zwrócili też uwagę na dość często spotykany w piśmiennictwie termin „kafle piecowe” (dr hab. Krystyna Sulkowska-Tuszyńska) i jego niepoprawność (dr Maria Dąbrowska); kafle przeznaczone są wyłącznie do budowy urządzeń grzewczych, jakimi są piece, stąd nie ma „kafli niepiecowych”. Wskazali także (dr Barbara Pospieszna) inne cechowe znaki garncarskie, np. z Zabłudowa, Żąbkowic Śląskich, nie uwzględnione w referacie dr E. Bimler-Mackiewicz.

Dr Maria Dąbrowska zaprezentowała także powstałą już kilka lat temu inicjatywę mającą na celu m.in. inwentaryzację zasobów muzealnych kafli i istniejących pieców, tworzenie ich rekonstrukcji, oraz projekt założenia fundacji, która zajęłaby się wspieraniem, organizacją i gromadzeniem funduszy dla tego typu przedsięwzięć.

Podsumowując obrady badaczka stwierdziła, że podczas konferencji w większości wystąpień omawiano głównie zdobnictwo kafli, nie zaś formy pieców. Tymczasem zasadniczą funkcją pieców było ogrzewanie i to ono determinowało rozwiązania konstrukcyjne tych urządzeń. Tę rolę odgrywały również kominki. M. Dąbrowska zaproponowała, aby kolejne „spotkania kaflarskie” poświęcić właśnie zmianom w budowie pieców, przekształceniom w tym zakresie, by tę podstawową funkcję mogły spełniać w sposób efektywny.

Liczne grono uczestników konferencji w Supraślu, przedstawiciele różnych dziedzin, świadczy o rosnącym zainteresowaniu tą kategorią zabytków i to nie tylko wśród badaczy — archeologów, historyków sztuki i muzealników, ale również wśród kolekcjonerów, pasjonatów oraz prywatnych inwestorów podejmujących próby rekonstrukcji, a nawet wyrobu tych elementów wyposażenia i dekoracji wnętrz. Doskonałe warunki zapewnione przez organizatorów, niezwykle miła i przyjazna atmosfera sprzyjały nie tylko obradom, lecz również dyskusjom panelowym. Atrakcją dla uczestników była bez wątpienia wizyta w supraskim Muzeum Ikon.

Należy mieć nadzieję, że w zaplanowanym wydawnictwie pokonferencyjnym znajdą się także teksty przewidziane w programie, lecz nie wygłoszone, a publikacja ta będzie stanowić istotne źródło wiedzy o kaflach i tej gałęzi wytwórczości dla wszystkich zainteresowanych.

Magdalena Bis
(Warszawa)